

associació catalana de sociologia

societat catalana de sociologia de
l'institut d'estudis catalans

febrer 1993

L'ACS i el difícil mercat de treball

Parlant en el darrer número de la situació de l'associacionisme sociològic a Catalunya, fem una petita al·lusió al mercat de treball. Ens sembla important de dir unes paraules entorn de l'oferta i la demanda del sociòleg.

Dèiem en aquell petit escrit que el mercat de treball dels sociòlegs a Catalunya no és un mercat elàstic; és a dir, es caracteritza per enormes rigideses que tenen greus repercussions en les perspectives d'empleu dels sociòlegs a Catalunya. Hi ha una oferta que no troba resposta a la demanda; es tracta d'un mercat que no permet una gran transacció i que, per tant, ofega les possibilitats de trobar una sortida professional, de manera especial als joves que han acabat fa poc la seva carrera.

Tots coneixem la importància generalitzada dels camins alternatius a les oficines de col·locació (tenir uns bons padrins o disposar d'una bona xarxa de relacions que facilitin l'accés a una feina adequada) que adquireix aquesta qüestió de l'accés a un lloc de treball; però el tema s'aguditzava de forma particular en el cas dels joves sociòlegs que pretenen entrar per qualsevol porta, gran o petita, a l'exercici pràctic de la seva professió i dels seus coneixements.

Per a trobar una explicació o interpretació d'aquesta situació, no podem deixar de referir-nos a la història de la sociologia a Catalunya. Si ja la sociologia és una disciplina recent, la sociologia a Catalunya no ha atès encara la seva adolescència.

Quan els anys 60 la disciplina encara no havia tingut una mínima institucionalització universitària i social, es movia en un espai social, polític i de mercat quasi clandestí. Se'n coneixia el nom i àdhuc estava de moda com si es tractés d'un professional que podia donar solucions màgiques davant de qualsevol realitat col·lectiva que es pogués presentar. Per altra banda, hi havia la intuïció per part de la gent més polititzada i conscientitzada que la sociologia podia ésser un instrument d'una eficàcia extraordinària per a poder fer caure el sistema franquista donant legitimitació científica a unes aspiracions populars i de resistència. I prou.

La ciència sociològica podia tenir aplicacions per a tot; però encara era impossible descobrir-ne les seves virtualitats empíriques per a provocar el canvi social i estructural en molts i diversos àmbits institucionals de la nostra vida col·lectiva. La visibilitat pública de la sociologia i dels seus professionals era pràcticament nul·la.

Ha plogut molt des d'aquella situació i, quan les coses s'han més o menys normalitzat en la vida pública i privada catalana, la sociologia permanenceix amb un mercat difícilment extensible pel que fa a la demanda i, en canvi, amb una oferta de personal qualificat molt més abundant; almenys incomparable a la situació viscuda vint-i-cinc o trenta anys enrera. Ja hi ha en aquests moments algunes promocions genuïnament catalanes de persones que han trucat i estan trucant les portes del mercat de treball en demanda d'una inserció.

I quines sortides hi ha? Quines possibilitats concretes d'inserir-se al món de treball?

En primer lloc, hi ha la docència. La progressiva institucionalització universitària ha generat places de pràctica docent en moltes i diverses categories dintre les facultats noves i no tan noves. L'avantatge de les mateixes és que a curt o a mig plaç presenten una forta estabilitat en l'empleu des del moment que s'entra en el camí d'accés a la funció pública, amb l'inconvenient sobreafegit, a més, que el procés de reproducció universitària és absolutament endogàmic; el que vol dir que cal un bon padrinatge que garanteixi l'accés de la persona per damunt de la competència professional. Aquesta possibilitat porta connexa en el seu procés la producció d'una relativa importància de la recerca aplicada en el tràmit administratiu i burocràtic de la presentació obligada de tesis doctorals. La llàstima és que aquesta producció no estigui subjecte a contracte i que no poguem al·ludir pròpiament a una generació d'empleu.

En segon lloc, ens trobem en un gran buit en el mercat, si exceptuem l'activitat investigadora d'algunes institucions públiques i privades en règim empresarial o d'autoocupació que són comptables amb els dits d'una mà i una mica més. Els llocs de treball són escadussers i les possibilitats de generar empleu extraordinàriament limitades. De fet, és l'única esfera en la qual es pot dir que encara hi ha qui creu en la utilitat pràctica de la nostra disciplina.

Hi ha encara un àmbit d'empleu que és tan aleatori com l'oferta de beques nacionals o estrangeres provinents del sector públic o privat. S'hi pot optar-hi en unes determinades condicions i les fórmules són molt diverses: ajuts a la recerca en un àmbit concret de la nostra realitat col·lectiva directament vinculada a la tasca d'un determinat organisme, premis públics creats per a estimular una investigació concreta en un espai social que es creu deficitari o necessitat d'elaboracions científiques, subvencions puntuals per ajudar recerques amb una idèntica finalitat, etc. Potser les característiques més generalitzables d'aquesta mena d'empleu són el seu aspecte puntual amb una

certa incapacitat de dinamitzar un mercat, el poc relleu social dels seus resultats i la nul·la garantia d'aplicació dels mateixos. En canvi, un benefici destacable és el prestigi sobreafegit que pot donar a qui ha estat concedida l'ajuda; trampolí indispensable a l'hora de confeccionar un curriculum professional o acadèmic.

Per la resta, cal dir que no hi ha una veritable dinàmica del mercat dels sociòlegs i encara potser menys dels politicòlegs. L'oferta d'empleu es troba en un context de tardor en la que la figura del sociòleg està per descobrir.

Tenim dret a preguntar-nos si la recerca empírica efectivament realitzada, sota el recte criteri que la sociologia té per missió investigar «el que és» i no «el que ha d'ésser», ha donat proves d'haver-se mantingut en uns paràmetres teòrico-analítics que els possibles contractants no n'han descobert encara l'aplicació pràctica. Si això fos així, potser caldria revisar si la visibilitat de la nostra disciplina no s'hauria de plantejar amb tota cruessa.

Raimon Bonal
President ACS

El conflicte lingüístic a Catalunya a la llum de la teoria dels jocs

Segons Shubick (Martin Shubick: «Game Theory in the Social Sciences, Concepts and Solutions.», M.I.T., Cambridge University Press, 1985), la teoria dels jocs proporciona la base matemàtica per a l'estudi de la interacció humana des del punt de vista de les potencialitats estratègiques dels individus i grups. Poc s'ha fet per investigar la xarxa complexa de relacions que sorgeixen quan els individus són capaços de formar agrupacions i coalicions. Shubick s'interessa en comprendre el paper d'aquestes coalicions en temes econòmics.

La teoria dels jocs, a través de l'estructura formal matemàtica permet la comunicació intersubjectiva o intersubjectivitat i per tant l'anàlisi interpretativa, intersubjectiva. La teoria dels jocs és una part específica de la teoria de la decisió racional, és a dir, la de la decisió realitzada d'acord amb un determinat grau d'informació. La decisió racional és la classificació de la conducta racional, segons la disponibilitat, completa o no, d'informació. Si hom pot decidir, tenint tota la informació possible, la conducta racional corresponent duu al grau màxim de felicitat. Ara bé, la situació més freqüent és la de no tenir informació completa. Aquesta és també la situació més interessant per a la teoria dels jocs: la situació d'informació parcial.

Sota aquestes condicions, decidir racionalment significa mesurar el risc, és a dir, calcular la probabilitat de que succeeixi

un determinat conjunt de situacions del futur o estats del món, o els costos d'utilitat que tindria aquesta probabilitat.

En qualsevol cas, es tingui el grau d'informació que es tingui, s'han de definir les seqüències de decisions d'acord amb les preferències de cadascú (és a dir, les estratègies), i el grau d'acompliment de les aspiracions segons les preferències, associat a un futur no conegut.

Un altre cas freqüent és el de prendre una decisió racional en situació d'incertesa. No es té informació per assignar una probabilitat determinada als estats del món probables i per tant no es pot maximitzar la utilitat o utilitats esperades a través del càlcul del risc, per la fórmula de Vernouihlle ($r = p \cdot c$). El criteri a seguir aquí és el de prudència elemental: maximitzar la mínima utilitat, considerar el pitjor que pugui passar com a més probables o com a segur; en funció d'això, decidir racionalment d'acord amb les preferències i estratègies definides.

Normalment, quan un individu o grup o entitat ha de prendre una decisió, ho fa en un context en el qual hi ha altres individus, grups o entitats, tant racionals com ell. És en aquest context que la teoria dels jocs pren total significació i es diferencia de la teoria de la decisió racional. En el context estratègic, la teoria dels jocs tracta situacions d'interdependència entre individus, grups, entitats, donada la incertesa sobre l'estat del món. L'única certesa es que l'altre individu, grup o entitat pot prendre decisions racionals com ell mateix. També coneix les regles del joc, donades les preferències dels altres individus i les estratègies disponibles per part dels altres, és a dir, pautes de conducta relacionades amb els estats del món.

En el cas del conflicte lingüístic a Catalunya, pels jocs entre catalans autòctons, immigrants, Generalitat, govern central (considerats com a jugadors) les preferències s'han establert empíricament, a través dels resultats de dues enquestes (realitzades l'any 1978 i 1983), l'observabilitat dels jugadors, és a dir, el conjunt d'informació que uns tenen dels altres és incompleta i el criteri a seguir és el del maxi-min, o sigui, minimitzar el màxim perill possible, en d'altres paraules, buscar el mal menor, o bé, evitar el pitjor abans que guanyar el millor. La forma de representació dels jocs és la de matrius.

Les enquestes esmentades, al igual que molts altres estudis sobre el coneixement i/o ús de la llengua al nostre país, es realitzaren des de la perspectiva de la societat receptora d'immigrants i de la possible i/o necessària integració d'aquestes persones en la nova realitat social en la qual s'instal·laven. En molts d'aquests estudis, almenys als nostres, la qüestió es plantejava sempre en termes de competència entre la població autòctona i la immigrada pel que fa a la penetració immobiliària en el mercat de treball, vida al barri i a la ciutat, conducta electoral i preferències sindicals, acceptació d'una nova llengua i institucions i símbols de la societat receptora. No es contemplava la possibilitat real de la competència, en aquest mateix context, entre els propis immigrants.

La teoria dels jocs permet paliar els efectes d'una visió probablement insiderista del tema a l'objectivar les estratègies d'ambdós jugadors: grups d'immigrants versus grups d'im-

migrants amb llurs respectives posicions envers l'aprenentatge i utilització de la llengua catalana. Permet també explicar de forma fotogràfica i clara perquè els immigrants accepten sense conflicte obert i extès (hi ha excepcions: els mestres que utilitzen com a eina de treball la llengua) la política de normalització lingüística de l'actual govern de la Generalitat, tot i que de fet la gran majoria dels immigrants preferia que les inversions del govern local es destinessin prioritàriament a d'altres afers que no pas l'ensenyament del català i desitjarien que en la vida pública llur llengua materna, el castellà, tingués una major presència davant del català.

Segons les nostres dades empíriques (Solé C (1985): «Cambios en la visión de los inmigrantes sobre las instituciones, símbolos y partidos políticos en Cataluña. Análisis de los datos de dos encuestas: 1978 y 1983», REIS, Nr. 32), el 93% dels immigrants entrevistats estableixen la correlació entre aprendre el català i millorar de lloc de treball. Per altra banda, molts immigrants consideren que no és necessari aprendre el català doncs tothom entèn el castellà i Catalunya forma part d'Espanya. La utilització del català al lloc de treball, per altra banda, mostra que en les feines de tipus administratiu i de cara al públic, més valorades en termes de status que les feines manuals o el treball a la fàbrica, es acceptada pels immigrants en termes de competència, és a dir, qui sàpiga català millor i primer que un altre tindrà avantatges en el mercat de treball. D'ací la competència no solament entre immigrants i autòctons sinó entre els immigrants: cada immigrant voldrà conèixer la llengua catalana millor i abans que un altre immigrant.

Donada l'acceptació general de la cultura catalana, llurs símbols i institucions, per part del conjunt dels immigrants (segons l'enquesta de 1983, casi un 90% dels immigrants diu estar d'acord amb que haurien d'aprendre el català perquè viuen a Catalunya) sembla raonable que, faci el que faci el seu veí, tot immigrant preferirà aprendre quelcom de català que no pas no saber-lo gens, malgrat desitjar un paper menys preponderant del català a la vida pública. Així, només un 3% dels immigrants entrevistats pensen que l'educació primària hauria d'ésser exclusivament en castellà. Pel contrari, només un 20% aproximadament considera raonable o està d'acord en la utilització del català en declaracions a la policia o en sentències judicials i un 14% opina que tots els programes de televisió haurien d'ésser en castellà.

A partir d'aquestes dades empíriques es pot establir l'ordre de preferències dels jugadors, en aquest cas, un immigrant o grup d'immigrants versus un altre immigrant o grup d'immigrants. A cada preferència se l'hi assigna un valor del màxim: 4 al mínim: 1.

Jugador A:

- 4 - prefereix parlar ell el català i que l'altre immigrant no el parli
- 3 - prefereix aprendre quelcom de català i que l'altre immigrant també l'apregui
- 2 - prefereix no aprendre el català i que l'altre immigrant tampoc l'apregui
- 1 - prefereix no aprendre el català, sabent que l'altre immigrant si el sap i parla

Jugador B: les preferències seràn les inverses al jugador A.

Aplicant el criteri del maximin (evitar el pitjor resultat possible abans de maximitzar la pròpia compensació), com a la millor estratègia per aconseguir l'èxit a llarg termini, la solució del joc és la següent:

	Aprèn	No aprèn
Aprèn	3,3	4,1
No aprèn	1,4	2,2

El punt de solució és 3,3, és a dir, una situació en la qual ambdós jugadors accepten d'aprendre quelcom de català, malgrat que les preferències individuals de màxima utilitat siguin unes altres (valor: 4). L'estructura de la situació en la qual decideixen racionalment ambdós compensacions conjuntes són més grans que en el cas de que ambdós decidissin no aprendre el català (és a dir, el resultat 2,2). És a més una solució estable: doncs cap dels jugadors té cap incentiu de canviar d'opció doncs tot moviment representaria un benefici per a l'altre i una reducció del benefici propi. Tant un jugador com l'altre presenten una estratègia dominant (és a dir, faci el que faci l'altre, es millora el propi resultat, o bé, es manté el resultat més favorable per a un mateix; és a dir, una estratègia per la qual un jugador no podrà ja actuar pitjor, sinó que generalment ho farà millor, independentment de l'estratègia que segueixi l'altre jugador). En conseqüència, l'acceptació d'aprendre quelcom de català i, de retruc, l'acceptació de la normalització lingüística és funció de les compensacions que individualment s'obtenen donar el conflicte o competència interns entre els immigrants. L'esforç que suposaria per a ells unir-se solidàriament i organitzar-se políticament, corresponent a la solució 2,2 del joc (no aprendre quelcom de català (solució del joc: 3,3).

La matriu teòrica de jocs entre immigrants, presentada ací, és una representació estàtica d'una estructura de conflictes en un moment històric i marc institucional determinats. Un context o conjuntura diferents implicarien jugadors diferents, preferències diferents, avaluacions d'aquestes preferències diferents, combinacions d'opcions diferents i una solució del joc diferent. Es podria dissenyar doncs un joc interactiu, tenint en compte la variable temps, de forma que la solució d'un joc en el temps T1 (per exemple, avui o al 1983 quan es realitzà la segona enquesta) fos l'element nou en el moment d'iniciar el joc en el moment T2. En el cas que ens ocupa, ni el resultat d'un joc es l'únic element en definir el joc següent, doncs tamé hi intervenen els resultats d'altres jocs realitzats independentment dels primers, sinó que s'hauria d'establir empíricament les preferències dels jugadors en el nou moment de temps. En el cas de Catalunya, l'acompliment de la carta Social Europea, o bé, la política lingüística de la Generalitat catalana en el futur. És en aquest sentit prudent no divorciar les matrius de jocs dissenyades de la base conjuntural històrica.

D'altra banda, la teoria dels jocs aplicada als conflictes lingüístics permet fer comparacions entre casos diversos, com

avui veurem per exemple, entre els immigrants andalusos a Catalunya i els immigrants russos a Estònia. S'ha de tenir en compte però la diferent significació que poden tenir els conceptes, les opcions i les combinacions d'opcions en cada indret. Així, és possible que en latituds tan diverses geogràfica i culturalment com Catalunya i Estònia, la posició social dels immigrants en l'estructura social i de poder sigui diferent i, igualment diverses, siguin llurs concepcions de la política lingüística en cadascuna d'aquestes societats.

Així doncs, la teoria dels jocs proporciona a l'explicació d'un fenomen sociològic com és el conflicte entre autòctons i immigrants, uns contra els altres i entre ells, una visió estructural que complementa l'aportació empírica de les enquestes. Les enquestes d'opinió i d'actituds aporten una descripció del sentir i pensar d'una mostra representativa de la població. Donen però una comprensió o explicació limitada dels tipus i el grau d'interacció d'ambdues comunitats i de la conseqüent posició i acció polítiques envers la qüestió de la llengua. Enmarcant les dades de les enquestes d'opinió i actituds en una estructura d'eleccions i decisions estratègiques es clarifica, d'una forma plàstica, la dinàmica de la interacció entre el grups. Ara bé, repetim, conèixer empíricament aquesta actitud i opinions és imprescindible per tal de poder establir l'ordre de preferències dels actors en cadascun dels jocs que, en el marc d'una estructura, completen l'anàlisi empírica.

En el cas concret analitzat de la interacció entre grups d'immigrants, la matriu teòrica del joc concreta alguns aspectes que queden amagats en l'anàlisi estrictament empírica. Així, com hem dit abans, per a cada immigrant en concret, aprendre el català abans i millor que el veí immigrant fa augmentar l'avantatge propi respecte de l'altre. Els immigrants preferirien menys presència pública del català i menys inversions en la normalització lingüística d'aquesta llengua, però no els compensa organitzar-se políticament, entre ells, per a obtenir beneficis més elevats. Ans al contrari, els compensa més «cooperar» en la política lingüística de la Generalitat, aprenent català a les escoles, per assolir millors posicions en el mercat de treball; és a dir, per raons molt diferents a les dels autòctons partidaris de la total normalització de la llengua catalana.

Pel que fa als autòctons, les enquestes d'opinió mostren la tendència majoritària a organitzar-se solidàriament al voltant de la política lingüística de normalització, malgrat les diferències per classe social, ideologia política i altres que existeixen en el seu si.

Donades ambdues circumstàncies, la majoria, sinó tots els partits i organitzacions polítiques recolzen activa o passivament la política de normalització lingüística; la majoria de la població, autòctona o immigrant, rebutja qualsevol partit o organització política que pretengui limitar l'utilització o ensenyament del català, doncs les compensacions per fer-ho són massa petites comparativament. El resultat és el d'una situació estable en la qual domina la coordinació política entre els partidaris de l'expansió del català i l'assoliment del bilingüisme fàctic de la població de Catalunya.

Carlota Solé
Catedràtica de Sociologia
de la UAB

Sumari

pag.

- 1 L'ACS i el difícil mercat de treball
Raimon Bonal
- 2 El conflicte lingüístic a Catalunya a la llum de la teoria dels jocs
Carlota Solé

Coordinació: Junta de l'Associació Catalana de Sociologia
Secretaria: Montserrat Rovira
Maquetació: Gemma Quesada

Qualsevol soci interessat en publicar un article pot adreçar-se a:

Montserrat Rovira
Societat Catalana de Sociologia
Filial de l'Institut d'Estudis Catalans
Tel.: 318 55 16
dimecres de 4 a 8 de la tarda